

Archaizmy słowotwórcze

Autor: Halina Karaś

Archaizmy słowotwórcze to formacje słowotwórcze utworzone za pomocą formantów nieużywanych, przestarzałych lub rzadkich, dziś nieproduktywnych, albo występujących w dawnej (obecnie zanikłej w języku ogólnym) funkcji. W gwarach ludowych występuje wiele archaizmów słowotwórczych, np. dawne formy przysłówków: onegda, wsze, wszegdy, więce, przymiotniki dzierżawcze (powszechnie występujące): Tadek (dom), Grzesiowa (koszula), Basin, Hanczyn, żonin, mamin, itp., częste – dawne formacje jedno i bezprzedrostkowe zamiast ogp. czasowników z dwoma przedrostkami: obaczyć = zobaczyć, ostać = zostać, przedać = sprzedać, naleźć = znaleźć, glundać = oglądać. W różnych gwarach występują formacje z archaicznymi przedrostkami pa, wą, są (zachowane tylko w kilku ogólnopolskich wyrazach: sąsiad, stpol. sąmnienie, dziś sumienie): paryja ‘wąwóz’; pazerny ‘żarłoczny, chciwy’; wągrodą ‘ogród’; wądół ‘dół’; sąsiek ‘część stodoły, gdzie składa się snopy, skrzynia’; oraz formacje z przedrostkami ot, s dawnej postaci obecnych ogólnopolskich przedrostków od, z : otnoga, otłogi, otmęt, otmiana, słyźć, ślecieć ‘zleźć, zlecieć’. W wielu gwarach produktywnie są niektóre przyrostki typowo staropolskie, np. ach, aj, an, awa, ba, oń, ować (zam. ogp. i/y/wać): niedbach ‘ten, który o nic nie dba’; ździach ‘widły’; (od ździać ‘szturchać’), hulaj ‘hulaka’; polewan ‘garnek polewany’; trzęsawa ‘trzęsawisko’; chwalba ‘chwalenie się’; pason ‘wół o sierści w pasy’; zasypować, przeskakować = zasypywać, przeskakiwać. Rzadsze są przykłady zachowania przez formant dawnej funkcji. W gwarach zachował się także staropolski typ zrostów niezachowujących reguł składni zgody, np. długinoga ‘bocian’; gęsinóżka ‘ktoś cienkonogi’; kurzydupa ‘kurzajka’. Zob. Archaizmy w dialektach ludowych. Por. Słowotwórstwo czasowników, Słowotwórstwo przymiotników, Słowotwórstwo rzeczowników.